

GREGOR STRNIŠA (18.11.1930 - 23.1.1987)

Gregor Strniša se je rodil leta 1930 v Ljubljani kot sin književnika Gustava Strniše. Končal je klasično gimnazijo in doštudiral germanistiko na Filozofski fakulteti v Ljubljani. V službi ni bil nikoli, vse do smrti je bil poklicni književnik.

Prve pesmi je objavil že kot petošolec (dijak takratnega prvega letnika klasične gimnazije). Že takrat je veljal za samotneža in čudaka, zanimalo so ga duhovne vede, astronomija, astrofizika in matematika. Leta 1986 je za življenjsko delo prejel Prešernovo nagrado. Naslednje leto je umrl v Ljubljani, v mestu, ki ga je le redko zapustil. Je eden najvidnejših sodobnih slovenskih pesnikov pa tudi dramatik in pisec mladinske književnosti.

V svoji poeziji je zavračal ekspresionistično neposrednost, bliže so mu bili impresionizem, postimpresionizem in duhovnost simbolizma. Strniša je pasivnega duha, ki oblikuje temne podobe zato, da bi iz njih ustvaril statične prizore, polne slikovitosti, barvitosti in skrivnostnega čara. Njegova poezija je po svojem bistvu estetska, kar jo približuje dekadenci in simbolizmu. Za podlago si jemlje like in prizore iz pravljичne domišljije, mitologije, ljudskega slovstva; vsak lik izdelava v zaokroženo, plastično, hkrati pa skrivnostno zastrto podobo. Na njegovo miselnost je vplival nemški filozof Immanuel Kant, ki je menil, da je človek dokazljiv le v sebi in da je poezija, ki jo ustvarja sam zase in edino sebi v potrjevanje, daleč objektivnejša od vsake znanstvene resnice. Za Strniševo pesništvo je značilno prepletanje disciplinirane razumnosti in bogate fantazije, zaznamuje pa ga tudi avtorjevo občutno nagnjenje k metafiziki oziroma transcenci.

Pomembna stran Strniševe poezije so oblika, slog in verz. Ustvaril je izvorno formo sodobne slovenske poezije; na videz je ostal zvest tradicionalnemu verzu, a ga je prenovil z naslonitvijo na verz in slog ljudske pesmi. Verz je prozaično razvezan, povezan z asonancami, kar je izjemna novost in dosežek slovenske metrike. Slog je preprost, toda poln izjemnih podob, ki se navezujejo na pravljичnost in mite; podobe ljudskega pesništva in pripovedništva dobivajo v njem lirično funkcijo. Njegove pesmi so zmeraj prikaz, opis prizora ali lika. Asonanca je samoglasniški stik, ki nadomešča rimo, npr. pokom - bobnov, kamni - pajki, okrog - gob; najdemo tudi rimo hiši - miši.

Večerna pravljica

Drevesa odpro debla s suhim pokom
in temna srca, ki so skrita v njih,
pričnejo biti z glasom daljnih bobnov.
Od žolte lune siv lišaj visi.

Tedaj se dvignejo veliki kamni,
na tenkih nogah hodijo okrog,
kakor orjaški sivi pajki,
in grizejo mehke obraze gob.

Na drugi strani gozda, v temni hiši,
v globokih, nizkih jamah svojih sob,
spijo ljudje, kot dolge, sive miši.
Velike mačke sanj se igrajo z njimi.

Večerno pravljico je Gregor Strniša objavil v svoji prvi pesniški zbirki, ki je izšla pod naslovom Mozaiki leta 1959. Mozaik je v osnovi likovna tehnika oziroma umetnina in biografsko izročilo pravi, da je na nastanek Strniševe zbirke res vpliva likovni dogodek, namreč razstava kopij znamenitih ravenskih mozaikov v Ljubljani.

Značilne za pesem so bogata imaginacija, počasna, umirjena linija sporočanja, ki pa se uvaja v skrivnostni svet raznoterih preobrazb, in oblikovna urejenost. Lepi so tudi primeri asonanc.

Pesniški podobi in razmerje med njima

V treh kiticah pesmi spoznamo dve pesniški podobi: skrivnostni gozd, v katerem se dogajajo nenavadne stvari, in temno hišo z njenimi prebivalci. Mejo med obema svetovoma jasno zariše začetek zadnje kitice z besedami »Na drugi strani gozda«. Prva podoba je »pravljična«: v njej je neverjetno dogajanje prikazano kot samoumevno. Živa in neživa narava sta poosebljeni: drevesa odpro debela, veliki kamni se dvignejo, hodijo in grizejo. Predmetnosti in dogajanja v skrivnostnem svetu ni mogoče dojeti razumsko in izkustveno, ampak le intuitivno, kljub temu pa je ta svet prikazan kot resničen, stvaren. Zadnja kitica prikazuje speče ljudi v mejah lastnega bivanja. So »na drugi strani gozda«, daleč od resničnosti. Primerjava z mišmi asociativno nakazuje njihove lastnosti: umazanost, požrešnost, polživalsko vegetiranje. Podobi sta v antitetičnem razmerju: prva je živa, dinamična, druga pasivna, statična. Svet, ki ga ni mogoče preveriti z razumom in izkustvom, je resničnejši od sanjskega sveta ljudi.

Groteskne prvine

Obe podobi tvorijo nenavadni, popačeni liki, poteze pojavov so predstavljene v pretirani obliki: veliki kamni na tenkih nogah, orjaški sivi pajki, dolge sive miši, velike mačke sanj. Skriti pesniški subjekt elemente objektivne realnosti (drevesa, luno, kamne, gobe, gozd, hišo, ljudi, miši in mačke) fantazijsko preoblikuje tako, da ustvari nov, »pravljični« svet. Odprta drevesa s temnimi srci in luna s sivim lišajem zbudijo občutek tesnobe, veliki kamni na tenkih nogah, ki »grizejo mehke obraze gob«, tesnobo stopnjujejo v ogroženost. Enako velja za drugo podobo: z ljudmi, podobnimi dolgim mišim, se igrajo velike mačke sanj; tesnoba omejenega gibanja prehaja v ogroženost.

Jezikovno-slogovne značilnosti

V večerni pravljici imajo jezikovno-slogovne prvine izrazit sporočilni pomen.

Izražajo skrivnostnost, tesnoba in grotesknost ter tudi nasprotje med živostjo in pasivnostjo. V prvi pesniški podobi prevladujejo glagoli, ki poudarjajo aktivnost, živost in resničnost skrivnostnega sveta: odpro, pričnejo biti, se dvignejo, hodijo, grizejo. Druga podoba premore le dva glagola (spijo, se igrajo), ki pa izražata pasivnost ljudi. Prvine stavčnega sloga ustvarjajo hkratnost, a tudi stopnjevanost dogajanja. Vtis hkratnosti dobimo ob nizanju vezalnih priredij, stopnjevanost pa občutimo na meji prvih dveh kitic, kar je pesnik dosegel s posebno rabo skladnje. Prva kitica predstavlja začetek dogajanja, ustvarja vzdušje in je v primerjavi z drugo pasivnejša. Pesnik bi lahko zapisal vsako »dejstvo« pravljičnega dogajanja kot samostojno poved ali pa bi vsa združil v eni povedi, vendar je zadnjo poved osamosvojil. Z njo je dogajanje umiril, zato da naslednja povedna celota (vsa druga kitica) ustvari večjo dogajalno napetost. Prejšnje stanje (*lišaj visi*) se nenadoma spremeni v strašljivo dogajanje (*»Tedaj se dvignejo veliki kamni...«*), ki se le še stopnjuje.

Ideja pesmi je podprta tudi z zvočnim slogom. V prvi podobi je pesnik uporabil asonance in z ujemanjem samoglasnikov ponazoril harmoničnost skrivnostnega sveta; v drugi podobi (zadnja kitica) se besedi »hiši« in »miši« rimata. Na koncu drugega in zadnjega verza pa sploh ni glasovnega ujemanja (*»sob« - »njimi«*). Namesto harmonije nastopi disharmonija. Človeški svet se pokaže v primerjavi s harmoničnim skrivnostnim svetom kot disharmoničen in tuj. Ta disharmoničnost je še poudarjena s tem, da je postavljena prav na konec pesmi.

Idejne prvine

V večerni pravljici lahko razberemo naslednje ideje:

Skrivnosten svet, v katerem se dogajajo stvari, ki jih lahko človek sprejema le intuitivno, ne pa razumsko in izkustveno; lahko jih sluti in verjame vanje. Svet, o katerem govori prva podoba pesmi, lahko torej razumemo kot svet, ki je nedoumljiv, ni ga mogoče spoznati s čuti in z izkušnjo, je pa svobodnejši (transcendentni svet).

Odtujeni ljudje ga ne zaznavajo, ker tudi v svojem stvarnem, izkustvenem svetu ne živijo, ampak spijo – ujeti v svojo samozadostnost se pasivno predajajo igri sanj. A če ti ljudje ne zaznavajo drugega sveta (saj tudi lastnega ne), to še ne pomeni, da ne obstaja.

Pesniški subjekt Večerne pravljice verjame vanj in ga, da bi bil prepričljivejši, prikaže v čutno zaznavni podobi. Zanj, in seveda za pesnika Gregorja Strnišo, ni razlike med realnim in nerealnim svetom.

Njegove najpomembnejše pesniške zbirke so: Mozaiki (1959), Odisej (1963), Zvezde (1965), Želod (1974), Oko (1974), Škarje (1975) in Jajce (1975), poetična dramska besedila pa Samorog (1967), Žabe (1969) in Ljudožerci (1972). Skoraj dvajset let je pisal tudi besedila za zabavno glasbo. Najbolj znana je popevka z naslovom Zemlja pleše.